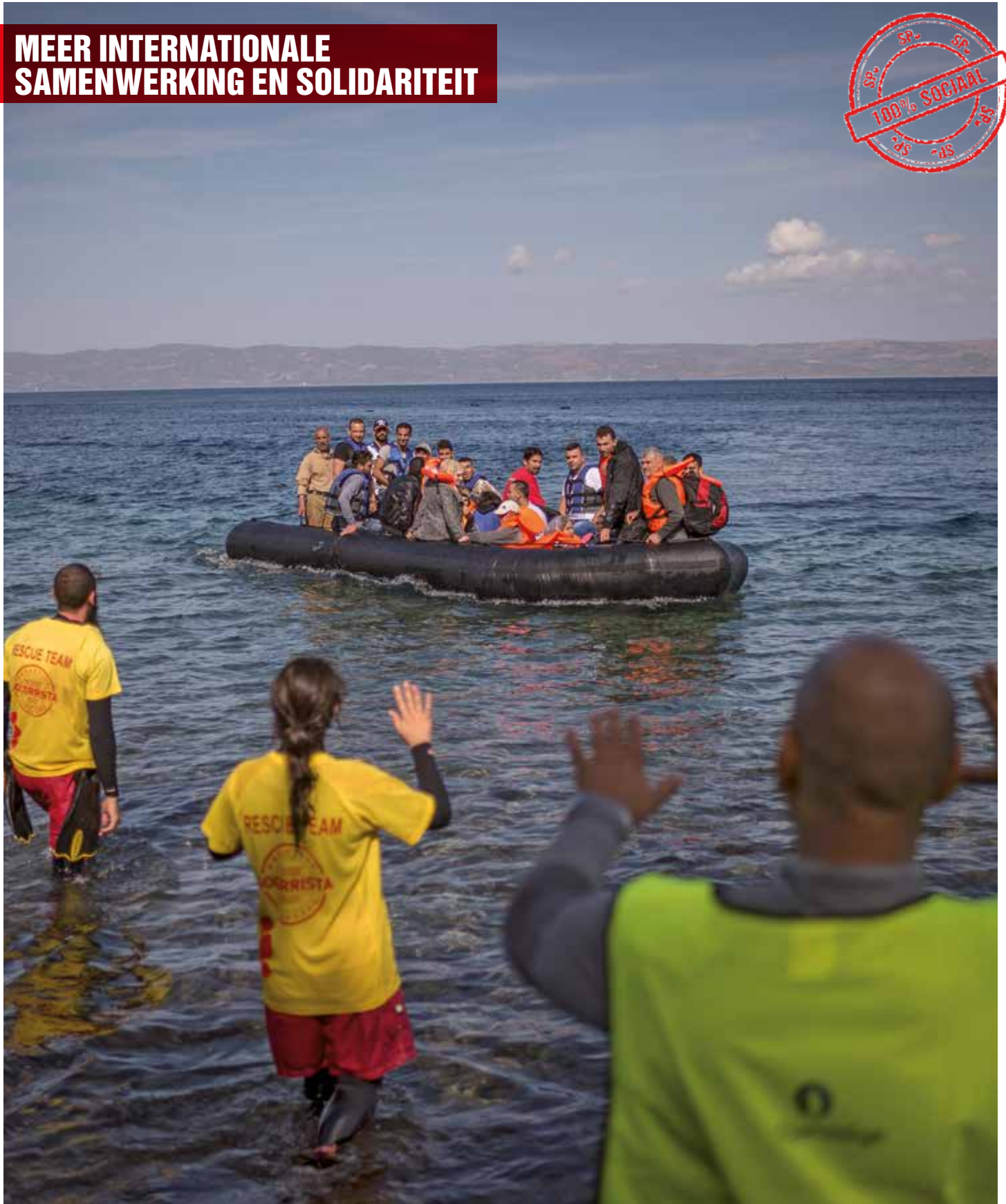

SPANNING

MEER INTERNATIONALE
SAMENWERKING EN SOLIDARITEIT

MEER INTERNATIONALE SAMENWERKING EN SOLIDARITEIT

De huidige toestroom van vluchtelingen naar Europa maakt veel emoties los, zowel positieve als negatieve. In Nederland is dat niet anders dan in andere Europese landen. Mensen betuigen hun steun, maar maken zich ook zorgen. Het kabinet – en dan vooral de VVD – wakkert deze zorgen verder aan door te stellen dat Nederland de opvang niet aankan en dat de vluchtelingen maar in de regio opgevangen moeten worden. Woordvoerder Asielzaken namens de SP, Sharon Gesthuizen, meent echter dat landen in de regio al bijna uit hun voegen barsten en dat wij de huidige aantallen vluchtelingen zeker opvang kunnen bieden. Voor een duurzame oplossing van het vluchtelingenvraagstuk is volgens haar wel veel meer internationale samenwerking en solidariteit nodig.

Militair ingrijpen in Syrië zal in elk geval niet bijdragen aan een oplossing, zo stelt woordvoerder Buitenlandse Zaken Harry van Bommel. Nu ook Rusland bombardementen in Syrië uitvoert, bestaat er een kans dat het conflict nog verder zal escaleren.

Verder in *Spanning* houdt David Hollanders een pleidooi voor de invoering van een miljonairsbelasting in Nederland. Volgens hem kun je hier alleen tegen zijn als je zelf miljonair bent, of voor een miljonair werkt.

Politicooloog Jasper Laros, woonachtig in Engeland, analyseert de verkiezing van de linkse kandidaat Jeremy Corbyn tot leider van Labour. Hij betoogt dat de rechtervleugel binnen de partij er, met steun van de media, alles aan zal doen om Corbyn te bestrijden.

Corbyn zal dan ook veel steun vanuit de bevolking nodig hebben om te kunnen slagen, aldus de vooraanstaande politiek activist Noam Chomsky, die verder nog spreekt over sociale bewegingen, de eurocrisis en de betekenis van Bernie Sanders.

Volgens Matthias van Rossum, lid van het Ledenparlement van de FNV, zit links Nederland in een spagaat tussen de straat en de onderhandelingstafel. Hij pleit in een opiniestuk voor een strijdbare en democratische vakbeweging en linkse politiek, waarbij de leden het voor het zeggen hebben.

Filosoof Sake van der Wall recenseerde voor *Spanning* de internationale bestseller *Debt. The first 5000 years* van antropoloog en activist David Graeber, die begin dit jaar in Nederlandse vertaling verscheen. In dit boek beschrijft Graeber de geschiedenis van schuld en onderzoekt hij hoe schuld door de eeuwen heen menselijke relaties heeft beïnvloed en kapotgemaakt.

Op de achterkant volgt tot slot een analyse van de Griekse verkiezingen, die een overtuigende overwinning opleverden voor Syriza. De vraag is wel wat deze uitslag betekent, want het Griekse beleid wordt bijna volledig bepaald door de Europese schuldeisers.

INHOUD

- 3 **'VLUCHTELINGENCRISIS IS LAKMOESPROEF VOOR EU'**
- 5 **'BOMBARDEREN IN SYRIË LOST NIETS OP'**
- 8 **MILJONAIRSBELASTING IS HET BESTE WAT NEDERLAND KAN OVERKOMEN**
- 10 **CORBYN KRIJGT DE MEESTE TEGENSTAND UIT LABOUR ZELF**
- 12 **'DE GESCHIEDENIS VOLGT GEEN RECHTE LIJN'**
- 15 **DE VAKBEWEGING, LINKSE VERNIEUWING EN SPAKEN IN HET WIEL**
- 18 **GESCHIEDENIS VAN EEN GIGANTISCHE SCHULDENMACHINE**
- 20 **SYRIZA WINT VERKIEZINGEN, MAAR WAT BETEKENT DAT?**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

David Hollanders

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Corbis / Hollandse Hoogte

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Geen Afgeleide Werken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

TWEEDE KAMERLID SHARON GESTHUIZEN

‘VLUCHTELINGENCRISIS IS LAKMOESPROEF VOOR EU’

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Jaco Klamer / Hollandse Hoogte©

Verhuizing van vluchtelingen van een sporthal naar een oud schoolgebouw in Amersfoort.

sociale voorzieningen gaat creëren? Die is juist blij dat een deel van hen naar Europa gaat, want in het zuiden van het land verblijven al ongeveer 400 duizend Palestijnse vluchtelingen, die niet meer weg gaan. De Libanese regering wil voorkomen dat eenzelfde situatie in het oosten van het land ontstaat met de Syriërs. Door als EU vluchtelingen uit Libanon, maar ook uit Turkije en Jordanië terug te sturen, vergroot je alleen maar de problemen en spanningen in die landen.’

De meningen over de huidige vluchtelingenstroom naar Europa zijn ernstig verdeeld. Ook in Nederland. Volgens SP-woordvoerder Asielzaken Sharon Gesthuizen zijn internationale samenwerking en internationale solidariteit absoluut noodzakelijk om de vluchtelingen-crisis op de lange termijn het hoofd te kunnen bieden.

› **Kan Europa de huidige toestroom van vluchtelingen aan?**

‘We kunnen de huidige aantallen mensen die nu bij ons aankloppen makkelijk herbergen. Maar als de toestroom nog tien jaar aanhoudt, hebben we wel een probleem. Niet de hele wereld kan hier immers wonen.’

› **Recent presenteerde de EU een actieplan voor de vluchtelingen-crisis. Wat vind je hiervan?**

‘Met gekwalificeerde meerderheid is besloten dat EU-landen mensen moeten opvangen. Een aantal van die landen heeft echter al aangekondigd om dit besluit bij de rechter aan te vechten. Dit bewijst in feite het failliet van de Europese droom, want juist als er zich een crisis voordoet, moet je elkaar helpen. Nu blijkt – en dat is mij al vele jaren duidelijk – dat als Griekenland, Italië en Bulgarije in de

problemen komen, andere EU-landen, waaronder Nederland, niet thuis geven. Zelfs nu nog stuurt Nederland als het de kans krijgt mensen terug naar Hongarije, ondanks de schrijnende beelden van de detentiecentra die we daar hebben kunnen zien.’

› **En wat is jouw opvatting over de toegezegde hulp voor opvang in de regio en betere bescherming van de Europese grenzen?**

‘Het idee van meer geld voor de regio is prachtig, want in de vluchtelingenkampen is een tekort aan alles. Maar wat ik niet begrijp is waarom je enerzijds de opvang in de regio wilt verbeteren, maar anderzijds de grenzen probeert dicht te houden. Denk je nu echt dat als je de Libanese regering eenmalig geld geeft, dat die dan voor anderhalf miljoen Syriërs scholen en huizen gaat bouwen en

› **Hoe ga je om met EU-landen, zoals Hongarije, Roemenië, Slowakije en Tsjechië, die weigeren om een bepaald aantal vluchtelingen op een humane manier op te vangen?**

‘We kunnen met een gekwalificeerde meerderheid een vluchtelingenhervdeling afspreken, maar je hebt weinig pressiemiddelen om dit daadwerkelijk af te dwingen. Deze kwestie is dan ook echt een lakmoesproef voor de EU, net zo goed als Griekenland dat was. Sancties zullen weinig effectief zijn, want daarmee vergroot je alleen maar de vreemdelingenhaat en anti-Europese sentimenten. Je zult dan ook naar consensus moeten blijven zoeken, elkaar zoveel mogelijk moeten proberen te ondersteunen en accepteren dat je niet altijd volledig je zin krijgt.’

› **Hoe vind je dat de Nederlandse regering zich tot nog toe heeft opgesteld?**

‘Ons kabinet heeft geen leiderschap en daadkracht getoond, terwijl we in een serieuze crisis verkeren. We hebben wereldwijd nog nooit zoveel vluchtelingen gehad als nu. Zelfs tien

Foto: Bas Stoffelsen

Sharon Gesthuizen is woordvoerder Economische Zaken, Justitie en Asiel & Immigratie namens de SP in de Tweede Kamer.

miljoen meer dan tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het VN-vluchtelingenverdrag, dat na de Tweede Wereldoorlog het licht zag, is juist voor dit soort moeilijke tijden geschreven. Merkel heeft dat beter begrepen dan Rutte. Zij heeft gezegd dat mensen die hier terecht voor bescherming aankloppen, ook bescherming moeten krijgen. Onze regering – die ernstig verdeeld is – heeft het tegenovergestelde gedaan. Die zegt dat mensen hier niet welkom zijn, zolang er landen in de regio zijn die ze kunnen opvangen. Dit betekent feitelijk een streep door het VN-vluchtelingenverdrag, want dan vang je alleen nog vluchtelingen uit buurlanden op. Wat ik verder kwalijk vind, is dat dit kabinet niets doet om de zorgen weg te nemen die leven bij een deel van de Nederlandse bevolking. Het appelleert daarentegen juist aan gevoelens van onrust en wakkert deze aan door ten onrechte te stellen dat we de vluchtelingenstroom niet aankunnen. Terwijl we slechts een praktisch probleem hebben, omdat veel asielzoekerscentra vanwege de lage instroom de afgelopen jaren gesloten zijn, waardoor er nu een tekort aan bedden is.

› **Hoe geef je een weerwoord aan Wilders?**

‘Door allereerst de vragen en problemen van mensen serieus te nemen, want er zijn inderdaad ellenlange wachttijden voor sociale huurwoningen. Dat is een van de grootste problemen. Tegelijkertijd zou je per direct kunnen beginnen met bouwen en stoppen met de sloop en verkoop

van sociale huurwoningen. Daar pleit de SP overigens al jaren voor. Het geld is immers aanwezig bij de corporaties. We kunnen de verhuurdersheffing afschaffen en gebruiken om te investeren in sociale huurwoningen. Maar dat gebeurt niet. Sterker nog, de rechtse partijen gebruiken de vluchtelingen als zondebok voor de wachttijden. Terwijl deze ook zonder vluchtelingen nauwelijks korter zouden zijn. En dat onze ouderen plaats moeten maken voor asielzoekers is niet waar, want zij moesten sowieso van dit kabinet al uit de verzorgingshuizen.’

› **En tegen het argument dat de vluchtelingen allemaal potentiële terroristen zijn?**

‘De vele vluchtelingen die ik in de afgelopen jaren heb ontmoet in ieder geval niet. Zij zijn juist gevlucht voor terreur, oorlog en vervolging. Daarbij, als je een aanslag wilt plegen hoef je echt niet in gammele bootjes de oversteek te wagen. Dan kun je ook gewoon het vliegtuig nemen. Dat neemt niet weg dat verhoogde waakzaamheid bij onze diensten noodzakelijk is, en daar zullen we in de Kamer ook op toe blijven zien.’

› **Ben je het eens met Leo Lucassen, die in het vorige nummer van Spanning stelde dat vluchtelingen zo snel mogelijk moeten kunnen integreren en toetreden tot de arbeidsmarkt?**

‘Ja en nee. Dat ligt aan de aantallen. Een instroom van meer dan twintigduizend vluchtelingen per jaar is niet normaal. Als die stroom jarenlang aanhoudt, geeft dat problemen. In dat geval moet je aan noodopvang denken. Moeten mensen dan integreren? Ik denk tot op zekere hoogte wel. De Nederlandse taal leren lijkt me voor iedereen een pre en kinderen zouden naar school moeten. Moeten ze voorbereid worden op de arbeidsmarkt? Met de huidige aantallen denk ik wel, maar met hogere aantallen niet.’

› **Hoe kan je de integratie (onderwijs, huisvesting, werk) van vluchtelingen bekostigen?**

‘Door ervoor te zorgen dat de koek eerlijker verdeeld wordt. De SP wil daarom de lasten voor de rijken verhogen, via een miljonairsbelasting

en de vennootschapsbelasting, de lasten voor gewone mensen verlagen en fors investeren in zorg, sociale zekerheid en onderwijs. Het is een kwestie van keuzes maken. Als je de armste mensen voor het merendeel van de kosten voor de opvang van vluchtelingen laat opdraaien, gaat het mis. Maar als je het geld haalt waar het zit, kan het echt wel in Nederland.’

› **Hoe zou een humaan Europees vluchtelingenbeleid er volgens jou uit moeten zien?**

‘We moeten ervoor zorgen dat we gezamenlijk de toestroom van vluchtelingen opvangen en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen, zodat niet de landen aan de buitengrenzen de zwaarste lasten moeten dragen. Eigenlijk zou je toe moeten naar Europese asielcentra aan de randen van het continent en daar door een strikte toepassing van het VN-vluchtelingenverdrag bepalen wie er wel of niet mag blijven. Zij die niet onder de definitie van het vluchtelingenverdrag vallen, moeten terug naar het land van herkomst, zij die er wel onder vallen, krijgen asiel en worden op een eerlijke manier over Europa verdeeld.’

› **Voor zover er oplossingen bestaan om de toestroom van vluchtelingen en migranten naar Europa te stoppen (een eind maken aan oorlogen, ontwikkelingsperspectieven voor mensen in Afrika en het Midden-Oosten) hebben we het over perspectieven op de lange termijn, terwijl de migratiegolf zich nu voltrekt. Is het niet een structureel onoplosbaar probleem of zie jij dat anders?**

‘Op de korte termijn is het een structureel onoplosbaar probleem, maar op de lange termijn zeker niet. Daarvoor is wel veel meer internationale solidariteit en internationale samenwerking nodig. Daarmee bedoel ik dat de grote machtsblokken in de wereld zich veel meer moeten gaan inzetten voor eerlijke handels- en ruilverhoudingen en moeten stoppen met de agressieve interventiepolitiek, want alleen dan bereik je evenwicht in de wereld en voorkom je de toestroom van vluchtelingen en migranten naar Europa op de lange termijn.’

Foto: AP | Associated Press / Hollandse Hoogte©

9 oktober 2015. Russisch gevechtsvliegtuig lost bommen boven Syrië.

HARRY VAN BOMMEL ‘BOMBARDEREN IN SYRIË LOST NIETS OP’

Tekst: Peter Sas en Hans van Heijningen

De laatste maanden klinkt ook in Nederland de roep om militair ingrijpen tegen IS in Syrië steeds luider. Dat zou met zich meebrengen dat de Nederlandse bombardementsmissie in Irak uitgebreid zou moeten worden naar Syrië. SP-Tweede Kamerlid Harry van Bommel vindt dat geen goed idee. ‘Een militaire missie in Syrië maakt echt geen einde aan de vluchtelingenstroom uit dat land. Integendeel!’

› **Wat vind je van de militaire actie van de Russen en was die te voorzien?**
‘Die actie komt niet als een verrassing, want Rusland heeft militaire belangen in Syrië en die wil men veiligstellen.’

Rusland zet vanuit dat eigenbelang nu in op het aanblijven van Assad, maar dat kan zomaar veranderen. Ik ben zeer ongelukkig met de Russische militaire betrokkenheid, omdat nog meer geweld in Syrië de problemen niet zal oplossen. Sterker nog: dat kan leiden tot een confrontatie tussen Oost en West, tussen de Russen en de Amerikanen. Dan gaan we van een burgeroorlog in Syrië naar een conflict tussen de grootste kernwapenstaten. De schrik slaat je om het hart als je daar aan denkt.’

› **Begin september verraste CDA-fractievoorzitter Sybrand Buma iedereen met zijn voorstel dat Nederland mee zou moeten doen met**

de militaire missie tegen IS in Syrië. Moeten we dat voorstel serieus nemen?

‘Wat iedereen verraste was dat Buma het opeens had over *safe havens* creëren in Syrië. Al heel snel bleek echter dat hij niet bedoelde dat er safe havens moesten komen om die arme Syriërs te helpen. Nee, de bedoeling was primair om te voorkomen dat er nog meer vluchtelingen naar Nederland zouden komen! Hij is daar zowel binnen de Tweede Kamer als daarbuiten scherp over bevraagd, en dan druk ik mij nog voorzichtig uit. In het televisieprogramma Pauw werd hem concreet gevraagd: “Waar moeten die safe havens dan komen?” Het enige wat Buma daarop kon antwoorden

Syriërs in Nederland demonstreren tegen het bewind van Assad.

was: “Tja, daar ga ik niet over.” Ook over de concrete uitvoering van zo’n missie kon hij geen verdere uitleg geven. Zijn eerdere uitspraak dat er mogelijk Nederlandse grondtroepen in Syrië ingezet moesten worden, trok hij bij Pauw weer in, ook omdat hij moest toegeven dat het Nederlandse leger daar momenteel niet op toegerust is. We hebben immers al een militaire missie in Mali lopen. Uiteindelijk bleef er helemaal niets van Buma’s voorstel over. Het was een beschamende vertoning.’

› **Welke reden kon Buma dan hebben om dat plan te lanceren?**

‘Het enige doel was om een alternatief te hebben voor partijen als de SP, die zeggen dat Europa om humanitaire redenen bereid moet zijn om een aandeel te nemen in de opvang van vluchtelingen. Natuurlijk moeten mensen primair in de regio opgevangen worden, maar de vluchtelingenkampen in Libanon, Jordanië, Turkije en Irak zijn al overvol. Dus Europa moet daar ook een aandeel in leveren. Dáár probeerde Buma een alternatief voor te geven. Wat hij bedoelde was: we hoeven hier geen vluchtelingen op te vangen, omdat we daar safe havens gaan creëren! Het was puur voor de Bühne, om de PVV de wind uit de zeilen te nemen. Dat bleek ook wel uit het feit dat Buma’s plan totaal niet realistisch was. Anders had hij wel

gezegd: “We stoppen met onze militaire missie in Mali, en we zetten onze mensen in Syrië in omdat de situatie daar nu acuter is en de mensen daar in veiligheid moeten worden gebracht.” Maar dan nog is het een ondoordacht plan, want een militaire missie in Syrië zal echt geen einde maken aan de vluchtelingenstroom uit dat land. Immers, waar vluchten al die mensen voor? Precies, voor het oorlogsgeweld tussen Assad en de oppositie, waaronder IS! Als de internationale gemeenschap daar ingrijpt, zal de strijd alleen maar verder opblazen. En dan zal de vluchtelingenstroom alleen maar verder aanzwellen. Kortom, Buma’s plan klinkt misschien mooi, maar als je kijkt naar de concrete gevolgen ervan, dan snijdt het totaal geen hout.’

› **Is dit plan van Buma een losse flodder of zie je daar een patroon in?**

‘Helaas komt het steeds vaker voor dat de Kamer op de stoel van de regering en de legerleiding gaat zitten. Dat is een gevolg van het feit dat Nederland al een paar jaar te maken heeft met een minderheidsregering. Rutte I had het probleem dat de PVV alleen maar gedoogsteun gaf en had na het afhaken van de PVV geen meerderheid meer in de Tweede Kamer. En Rutte II heeft geen meerderheid in de Eerste Kamer. Daardoor is de regering afhankelijk geworden van de steun

van oppositiepartijen, die zodoende van alles kunnen eisen bij nieuwe militaire missies naar het buitenland. Een voorbeeld daarvan is dat de PvdA in 2001 geëist heeft dat er vier Apache-gevechtshelikopters mee zouden gaan met de Nederlandse missie om toe te zien op het vredesbestand tussen Ethiopië en Eritrea. Anders zou de PvdA die missie niet steunen. Die gevechtshelikopters waren daar echter volstrekt onnodig. “Ik heb ze niet nodig, maar als u ze wilt sturen, dan kan dat wat mij betreft”, was de reactie van toenmalig chef Defensiestaf Luuk Kroon. Maar de PvdA hield daaraan vast, omdat ze daarmee goede sier konden maken richting de kiezers: kijk eens hoe wij ons inzetten voor de veiligheid van onze mensen daar!

Die goede sier heeft de belastingbetaler echter wel veel geld gekost, zonder dat die gevechtshelikopters daar ooit gebruikt zijn! Dit geval staat helaas niet op zichzelf. GroenLinks eiste bijvoorbeeld bij de missie in Kunduz dat er bij de training van Afghaanse politieagenten ook aandacht gegeven zou worden aan vrouwenrechten. Als dat niet zou gebeuren, zou die partij de missie niet steunen. Of dit een goede missie heeft opgeleverd, laat ik graag aan het oordeel van de lezer over.

Ik vind die gang van zaken niet goed. De Tweede Kamer moet het beleid van de regering controleren en niet zelf beleid gaan maken. De Tweede Kamer moet niet op de stoel van de generaal gaan zitten. Want dat levert niet alleen slechte missies op, maar het gaat ook ten koste van de controlerende taak van de Tweede Kamer. Want als de Kamer invulling geeft aan militair beleid in het buitenland, dan kan ze daar niet meer met een onafhankelijk oog naar kijken.’

› **Wat is er mis met het bombarderen van IS in Syrië? Nederland bombardeert nu toch al in Irak, terwijl we weten dat de grens tussen Irak en Syrië eigenlijk niet meer bestaat. Het is toch raar als Nederlandse F16’s bij de grens rechtsomkeert moeten maken als IS zich in Syrië terugtrekt?**

‘Laat ik vooropstellen dat de SP geen voorstander is van de internationale militaire missie tegen IS in Irak. Deze missie verergert het probleem alleen maar. We moeten goed onthouden dat

de opkomst van IS voor een belangrijk deel te wijten is aan de onvrede die leeft onder de soennitische bevolking van Irak. De soennieten voelen zich achtergesteld tegenover de sjiietische meerderheid in het land, vertegenwoordigd door de regering in Bagdad die door de Amerikanen in het zadel is geholpen. De oplossing is dus dat de regering in Bagdad meer ruimte maakt voor de soennieten en hen laat delen in de regeringsmacht. Dat is de enige manier waarop IS de wind uit de zeilen genomen kan worden. De internationale bombardementen op IS werken juist averechts. Door de internationale steun kan de regering in Bagdad immers achterover leunen en hoeft ze geen moeite te doen om de soennieten bij de macht te betrekken. De soennieten worden daardoor nog verder in de armen van IS gedreven. Maar los daarvan, de internationale militaire missie in Irak heeft tenminste nog een volkenrechtelijk mandaat. Men is daar op verzoek van de Iraakse regering die op democratische wijze is gekozen, ook al kun je grote vraagtekens zetten bij de wijze waarop de soennieten door de regering in Bagdad behandeld worden. Maar er is tenminste een democratische legitimatie voor de internationale missie in Irak. In Syrië is er van zo'n democratische en volkenrechtelijke legitimatie echter geen sprake.'

› **Een internationale militaire missie in Syrië is dus illegaal?**

'Als deze zonder instemming van de VN of de Syrische regering plaatsheeft, dan is die missie inderdaad illegaal. De Amerikanen bombarderen IS-doelen in Syrië, maar doen dat niet op verzoek van de regering. De Amerikaanse militaire actie in Syrië is dus in strijd met het internationaal recht. Maar het is bekend dat Amerika het niet zo nauw neemt met dat recht, zoals ondermeer uit de Irakoerlog bleek. Een bijkomend probleem is dat het Westen de regering van Assad niet als de legitieme vertegenwoordiging van het Syrische volk erkent. Het Westen doet wel zaken met de gematigde Syrische Nationale Raad, de door het Westen gesteunde coalitie van Syrische oppositiegroepen die tegen Assad vecht. Maar ook deze Raad is niet democratisch gekozen en kan er zeker geen aanspraak op maken de legitieme vertegenwoordiger van

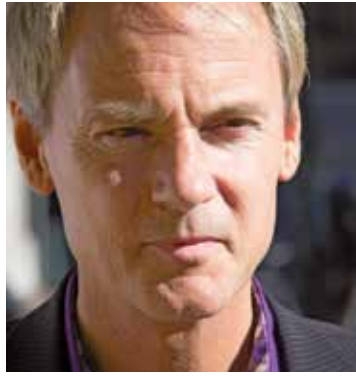

Foto: Sander van Oorspronk

Harry van Bommel is woordvoerder Buitenlandse Zaken namens de SP in de Tweede Kamer.

Syrië te zijn. In de gebieden waar Assad de touwtjes nog stevig in handen heeft en waar zijn machtsbasis ligt, heeft hij en niet de oppositie de steun van het volk. Daarbij komt nog dat als je IS in Syrië bombardeert, je indirect Assad steunt! En dat willen we natuurlijk niet. Assad is maar wat blij met de Amerikaanse bombardementen op IS in Syrië, ook al willen de Amerikanen Assad eigenlijk weg hebben! Dat maakt wel duidelijk hoe problematisch militair ingrijpen in Syrië is.'

› **Internationaal militair ingrijpen tegen IS in Syrië heeft dus alleen zin als Assad ook wordt aangepakt?**

'Tja, als de Amerikanen consequent zouden zijn, zouden ze niet alleen IS moeten bombarderen maar ook een alternatief voor Assad moeten bieden. De Fransen zijn daar heel duidelijk in: Assad is een oorlogsmisdadiger die zijn eigen volk terroriseert en voor een internationaal tribunaal moet worden geslept. Maar voor een militaire actie tegen Assad is het nu te laat, nu Assad met woord en daad door Rusland gesteund wordt. Rusland heeft al heel lang goede banden met Assad, mede omdat de Russen een marinebasis hebben in de Syrische havenstad Tartous. Dat is dé Russische toegang tot de Middellandse Zee, en die geven ze zeker niet zomaar op. Poetin steunt Assad inmiddels met tanks, straaljagers en soldaten op de grond. Russische straaljagers bombarderen niet alleen IS-doelen maar ook doelen van de gematigde oppositie tegen Assad, dezelfde oppositie die door het Westen

wordt gesteund! Rusland doet er alles aan om Assad in het zadel te houden. Als de Fransen en Amerikanen nu een militaire actie tegen Assad zouden ondernemen, riskeren ze een groot-scheeps militair conflict met Rusland. Dat zullen ze nooit doen, omdat de risico's daarvan te groot zijn. Rusland is immers een kernwapenmacht. Assad blijft voorlopig dus aan de macht. Poetin heeft wel een paar keer aangegeven dat Assad wellicht te zijner tijd vrijwillig kan opstappen, waarna er dan nieuwe verkiezingen in Syrië kunnen komen, met als resultaat een nieuwe, internationaal erkende Syrische regering. Maar voorlopig is Assad nog niet weg.'

› **Aan de vluchtelingenstroom uit Syrië en de regio zal dus voorlopig geen einde komen?**

'Nee, wat dat betreft ben ik pessimistisch. Juncker, de voorzitter van de Europese Commissie, zegt dat de vluchtelingen slechts 0,11 procent van de Europese bevolking uitmaken en dat Europa hen dus gemakkelijk kan opvangen, maar zo simpel is het niet. We moeten immers bedenken dat het niet bij die 0,11 procent zal blijven, omdat de vluchtelingenstroom gewoon door blijft gaan. Duitsland bijvoorbeeld verwachtte dit jaar 0,8 miljoen vluchtelingen op te moeten vangen, maar dat aantal is inmiddels alweer naar boven bijgesteld. Ik denk dat Merkel een grote inschattingsfout heeft gemaakt toen ze zei: *"Wir schaffen das!"* Ik snap dat ze een gebaar wilde maken tegen het rechts-extremistische protest tegen de opvang van vluchtelingen, maar haar boodschap naar mensen uit Syrië was in feite: kom gerust hier naartoe! Op die manier maak je de vluchtelingenstroom steeds onbeheersbaarder. Want ook in de landen waar de vluchtelingen vandaan komen, volgen ze het nieuws uit Europa op de voet. Dat geldt ook voor Junckers uitspraak dat het slechts om 0,11 procent van de Europese bevolking gaat. Ook dat wordt door vluchtelingen ervaren als een directe uitnodiging om naar Europa te komen. Het Europese vluchtelingenbeleid zit dus niet goed in elkaar.'

MILJONAIRSBELASTING IS HET BESTE WAT NEDERLAND KAN OVERKOMEN

Tekst: David Hollanders Illustratie Len Munnik©

De ongelijkheid is in Nederland niet alleen veel groter dan velen denken, de kloof tussen arm en rijk is ook nog eens sterk gegroeid. Het belastingstelsel steekt oneerlijk in elkaar: miljoenenvermogens worden zwaar gesubsidieerd. Van de invoering van een miljonairsbelasting zou iedereen beter worden.

Stel dat men een belasting zou moeten bedenken voor een fictief land. In het land bezit de rijkste 10 procent 66 procent van het vermogen. Het vermogen wordt negatief belast, oftewel miljonairs worden gesubsidieerd. Het land heeft een publieke schuld ter grootte van circa 70 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Het privaat vermogen is circa 200 procent bbp. De werkloosheid in het land stijgt al jaren, net als de armoede en de ongelijkheid. Ook wordt er al jaren bezuinigd. Meer overheidsuitgaven – indien daardoor de overheidsschuld stijgt – zijn strikt verboden vanwege een verdrag met achttien andere landen, die overigens in een vergelijkbare of nog rampzaliger situatie verkeren.

Wat ligt er dan meer voor de hand dan een belasting te heffen op vermogen? Inderdaad: niets. En wie geraden heeft dat dit fictieve land dezelfde kenmerken heeft als Nederland, heeft het goed. Want al is dit een sprookje voor rijken, fictief is het voorbeeld geenszins. En wie aan een vermogensbelasting dacht, is in goed gezelschap. Het is namelijk precies wat zowel de Franse econoom Piketty, als de SP en de Belgische PVDA voorstellen. Gegeven de in de eerste alinea genoemde kenmerken ligt een miljonairsbelasting – want dat is wat Piketty, Roemer en Mertens concreet voorstellen – eigenlijk zo voor de hand

dat alleen die mensen ertegen kunnen zijn die tot de rijkste 10 procent behoren.

SLAPEND RIJKER

Maar eerst meer over de noodzaak van de belasting. De vermogensongelijkheid is in Nederland gestegen – in 1977 bezat de rijkste 10 procent nog ‘slechts’ 44 procent, inmiddels is dat dus 66 procent. Vermogen wordt op dit moment weliswaar belast met 1,2 procent (eigenlijk iets minder, vanwege de belastingvrije som van circa 20 duizend euro en vanwege vrijstelling van sieraden en dergelijke), maar netto wordt vermogen – vooral door de hypotheekrenteaftrek – zwaar gesubsidieerd.

Econoom Bas Jacobs heeft de subsidie van vermogen becijferd.¹ Via box-3 (de vermogensheffing) int de fiscus circa 3,7 miljard. Vermogen in de vorm van huisbezit is echter fiscaal aftrekbaar (de hypotheekrenteaftrek). Daardoor loopt de fiscus 10,5 miljard euro mis (waarbij rekening gehouden is met het eigenwoningforfait). Daarnaast wordt pensioenopbouw gesubsidieerd via de zogenaamde omkeerregel (opbouw is fiscaal aftrekbaar, uitkeringen worden belast, veelal tegen een lager tarief; daarnaast zijn pensioenfondsen fiscaal vrijgesteld). Hierdoor derft de fiscus circa 6,4 miljard euro. De fiscus ontvangt dus 3,7 miljard euro en loopt 16,9 (10,5 + 6,4) miljard euro mis. Daarbij is niet meegerekend de belastingontduiking door vermogende Nederlanders, die de fiscus naar schatting jaarlijks 10 miljard kost.²

Daar komt nog iets bij. Het rendement op vermogen is voor mensen met een groot vermogen vaak hoger dan voor mensen met een bescheiden vermogen (Piketty toonde dit in zijn boek *Capital in the Twenty-first Century*. Miljonairs hebben doorgaans een rendement dat veel hoger ligt dan 1,2 procent, terwijl gewone mensen die hun geld op een spaarrekening zetten, een lager rendement hebben. Miljonairs worden dus slapend rijk, of liever: nog rijker. De vraag is nu wat een miljonairsbelas-

ting daadwerkelijk zou opleveren. Nu, dat is uiteraard giswerk. Piketty schat dat een miljonairsbelasting (in zijn voorstel bestaat dat uit een jaarlijkse heffing van 1 procent voor vermogens tussen de 1 en 5 miljoen en een heffing van 2 procent voor vermogen boven 5 miljoen) 2 procent bbp oplevert. Dat zou in Nederland vele miljarden opleveren.

JOUW ZORGEN

Wie kan er nu tegen een miljonairsbelasting zijn – behalve miljonairs dan? Welnu, menig econoom sputtert toch tegen. Er worden daarbij drie tegenargumenten in het veld gebracht. De allereerste verdedigingslinie is dat de belasting averechts werkt. Het zou de economische groei schaden door besparingen – en in het verlengde daarvan werken ontmoedigen. Dit is echter flauwekul. Consumeren wordt met het btw-tarief van 21 procent veel zwaarder belast dan sparen. Sparen wordt dus juist fiscaal aangemoedigd – en een miljonairsbelasting verandert dat niet zolang de belasting beneden de 21 procent blijft. Mede daardoor spaart Nederland te veel en niet te weinig en doet dat bovendien al jaren. Nederland heeft alles bij elkaar genomen al decennialang spaaroverschotten (denk aan het pensioenvermogen van circa 1000 miljard euro en aan de volstromende kassen van multinationals).

Ontmoedigt een miljonairsbelasting dan werken? Mensen zouden minder gaan werken indien ze voorzien dat ze daarmee meer dan 1 miljoen sparen. Hier geldt het Duitse spreekwoord: *deine Sorgen möchte ich haben* (ik zou jouw zorgen graag hebben). Los daarvan is de redenering dat aankomende miljonairs ontmoedigd worden volstrekt onaannemelijk. Sowieso worden mensen die hun vermogen verkrijgen door erfenissen of door vermogensrendement niet ontmoedigd, ze werken namelijk niet. Met een miljonairsbelasting worden ze juist enigszins aangemoedigd om te gaan werken. Een vermogensbelasting

is dus geen belasting op werk, maar een boete op ledigheid. Maar er zijn natuurlijk wel mensen die werken voor hun eerste miljoen. Worden zij niet ontmoedigd door een miljonairsbelasting? Nee, want dit zijn voornamelijk advocaten, bankiers, accountants en vermogensbeheerders. Kortom, niet het type mens dat minder werkt en evenmin het type dat onmisbaar is gebleken voor onze economie.

MILJONAIRSCONTROLE

Een tweede tegenwerping is een radicalisering van het eerste punt: een miljonairsbelasting zou simpelweg niets opleveren. Het zou symboolpolitiek zijn. Het CPB volgt deze lijn. In het in 2013 verschenen rapport *It's lonely at the top* (dat overigens pleitte voor een verlaging van de inkomstenbelasting voor grootverdieners, niet te verwarren met een vermogensbelasting) stelt het CPB dat een hoger toptarief (nu 52 procent) de belastinginkomsten zou verlagen omdat het 'een succesvolle carrière of ondernemerschap' ontmoedigt en 'prikkel voor belastingontduiking' versterkt.

Nu is het niet uitgesloten dat de miljonairs der lage landen de belasting zullen ontduiken (iets wat ze overigens al massaal doen; de totale jaarlijkse schade voor de overheid is als vermeld 10 miljard euro). Het

antwoord daarop moet natuurlijk zijn dat de opsporing geïntensiveerd wordt. Er is namelijk niets zo verwerpelijk als een miljonair die belasting betalen liever overlaat aan mensen die niet een in belastingontduiking gespecialiseerde Zuidas-accountant in de hand kunnen of willen nemen. En als de staat uitkeringsgerechtigden kan monitoren, surveilleren, controleren, sanctioneren en intimideren, dan kan die ook miljonairs controleren. Zoveel zijn het er bovendien ook weer niet. Als de controle in Het Gooi, Wassenaar, Bloemendaal en Aerdenhout geïntensiveerd wordt, zijn we al een heel eind.

GOED VOOR GEWONE ONDERNEMERS

De derde vluchtdeur is dat het niet eerlijk zou zijn. Hoed u voor economie die opeens over eerlijkheid beginnen als het hen uitkomt. Maar vooruit. Van stal gehaald wordt dan de stro-pop van de zelfstandige die voor eigen pensioen heeft gespaard. Niet dat diezelfde economie voor zelfstandigen opkomen als die met de verplichte aankoop van giftige derivaten benadeeld worden door de Rabobank, maar dat terzijde. Nu, bij wijze van flankerend beleid, zou het wel goed zijn als het ministerie van Financiën niet langer *deals* sluit met multinationals die daardoor geen belasting betalen. Als er geen fiscale

deals meer gesloten worden, dan kan de vennootschapsbelasting omlaag, tot voordeel van gewone ondernemers.

PROTEST?

Wie kan tegen intensievere opsporing van belastingfraude en tegen fiscale deals met multinationals zijn? In elk geval diezelfde economen die van meet af aan tegen een miljonairsbelasting zijn. Om de motieven van hen te duiden, is het goed om terug te keren naar het fictieve land van het begin. Stel dat er mensen waren die protesteerden. Het zou evident zijn dat dit ofwel miljonairs zijn, ofwel lieden die voor hen werken (hun leerstoel wordt gefinancierd door een bank of zij zijn in dienst van grootbedrijven). Dat is in een fictief voorbeeld vanzelfsprekend en in werkelijkheid is dat niet minder het geval. Wie tegen een miljonairsbelasting is, is zelf miljonair of werkt voor miljonairs. Wie de economische situatie van Nederland werkelijk op zich in laat werken, kan namelijk niet anders dan er voorstander van zijn.

- 1 Bas Jacobs (2014), *Belastingen op vermogen, vermogensinkomsten en erfenissen zeer laag*, www.basjacobs.wordpress.com, d.d. 1 mei 2014
- 2 www.nos.nl/nieuwsuur/artikel/2061385-10-miljard-euro-belasting-ontdoken-via-brievenbusfirma-s

Jeremy Corbyn, de nieuwe leider van Labour.

‘GEMATIGDHEID VOOR ALLES’ CORBYN KRIJGT DE MEESTE TEGENSTAND UIT LABOUR ZELF

Tekst: Jasper Laros Foto: The Weekly Bull / flickr.com CC

Sinds september is Jeremy Corbyn politiek leider van Labour in het Verenigd Koninkrijk. Na de verkiezingsnederlaag eerder dit jaar, hebben de partijleden gekozen voor een linkse voorman. Met hulp van de media, doet de rechtervleugel van de partij er alles aan om hem te bestrijden.

Jeremy Corbyn groeide op in het westen van Engeland en was al jong actief voor nucleaire ontwapening. Na vrijwilligerswerk in Jamaica en een niet afgemaakte studie in Londen, ging hij in de lokale politiek. In 1974 werd hij gekozen in de deelraad van Haringey. In 1983 kwam hij het Britse parlement binnen, voor het nabijgelegen Londense Islington North – een zetel die hij tot op heden behouden heeft. Naast nucleaire ontwapening zijn anti-apartheid, solidariteit met de Palestijnen en verzet tegen de

oorlogskoalitie in het Midden-Oosten belangrijke thema’s geweest van Corbyn. In zijn verkiezingscampagne opende hij de aanval op onder meer belastingontduiking, het verhogen van de collegegelden en armoede in het algemeen. ‘Bezuinigingsbeleid wordt gebruikt als dekmantel om de samenleving te herordenen en de ongelijkheid en onrechtvaardigheid te vergroten. Labour moet een samenhangend economisch alternatief bieden’, aldus Corbyn.

BLAIRITES

Al voor zijn verkiezing werd Corbyn aangevallen door de rechtervleugel van zijn partij, vaak aangeduid met de term *Blairites*, naar oud-premier Blair. ‘Als je het in je hart met Jeremy’s ideeën eens bent, moet je een harttransplantatie overwegen’, zei Tony Blair zelf in juli dit jaar. Gordon Brown waarschuwde dat Labour geen ‘partij van permanent protest’ moet worden. Andere veelgehoorde kritieken waren dat Corbyn het

Verenigd Koninkrijk ‘achteruit in plaats van vooruit’ zou helpen, soms met verwijzingen naar de jaren tachtig. Onder meer vanwege eerdere contacten met een vermeende Holocaustontkenner en met voormalig AEL-leider Dyab Abou Jahjah, werd Corbyn bovendien beschuldigd van antisemitisme. Ten slotte kwam ook zijn baardgroei vaak aan de orde. ‘Aardige baardmans’, schreef Vrij Nederland; Fox News betitelde hem als ‘bebaarde vegetarische socialist’. Corbyn liet alle kritiek onweersproken, hij zei niet te doen aan ‘persoonlijk, reageren en beschimpen’.

Wie tijdens de verkiezingen om het partijleiderschap een willekeurige Engelse krant opsloeg, trof weer nieuwe waarschuwingen tegen Corbyn aan. Blair sprak van ‘Alice-in-Wonderlandpolitiek’, minister van Financiën Osborne van een ‘gevaar voor de nationale veiligheid’ – doelend op Corbyns afwijzing van het nucleaire programma Trident. Het lijkt allemaal

logisch in een strijd om het leiderschap van de tweede partij van het Verenigd Koninkrijk. Maar toch, vanwaar die ongekende verbeterheid van met name de Blairites? Tegenstanders van Corbyn lijken zich vooral te bekommeren om de toekomst van de partij, dan wel om hun rol in de partij. Onder de uitgesproken linkse Corbyn zou Labour de verkiezingen in 2020 verliezen en afglijden naar irrelevantie. Naar verluidt hebben zich om die reden overigens Conservatieven als ‘nep-Labourlid’ ingeschreven, om mee te stemmen op Corbyn. Bovendien valt op dat tegenstanders van Corbyn Labourleden doorgaans aanraadden om op een andere kandidaat te stemmen, ongeacht welke. Gematigdheid voor alles, luidt het devies. Met als ultiem doemscenario in het achterhoofd afsplitsing van het gematigde deel van Labour, zoals begin jaren tachtig gebeurde met de *Social Democratic Party* als opmaat voor Labours grootste naoorlogse verkiezingsnederlaag.

MEEST UITGESPROKEN LINKS

Van alle kandidaten is Corbyn het meest uitgesproken. Zo wil hij de spoorwegen opnieuw en volledig nationaliseren. Alleen Andy Burnhams voorstel voor het stapsgewijs in publieke handen terugbrengen van de spoorwegen komt daarbij in de buurt. De gematigde Yvette Cooper is er ronduit op tegen, want volgens haar kun je bezit niet zomaar in beslag nemen zonder beleggers (waaronder pensioenfondsen) daarvoor te compenseren. Op het gebied van bezuinigingsbeleid zijn de andere drie kandidaten eensgezind gebleken. Ze willen bewijzen dat de economie aan Labour kan worden toevertrouwd (Kendall), een geloofwaardig plan opstellen om de staatsschuld terug te dringen (Burnham) en ‘Labours relatie met het bedrijfsleven resetten’ (Cooper). Corbyn pleit er juist voor een groot programma voor uitgaven aan infrastructuur te financieren met *quantitative easing* (vrij vertaald ‘geld bijdrukken’ – eveneens bekritiseerd door Cooper) en legt de nadruk op het dichten van de ‘belastingkloof’. Zijn team heeft becijferd dat er jaarlijks 120 miljoen pond aan belastinginkomsten niet wordt opgehaald of wordt ontdoken en daar wil Corbyn een eind aan maken,

evenals aan een bedrag van 93 miljoen pond per jaar aan belastingvoordelen voor bedrijven. Hij oogst overigens niet alleen kritiek: 41 vooraanstaande economen hebben in een open brief hun steun betuigd aan Corbyns plannen. De claim dat deze ‘extreem’ zouden zijn klopt volgens hen niet. Juist het huidige overheidsbeleid om ten koste van alles te streven naar begrotingsevenwicht zou dat predicaat verdienen.

Nu Corbyn tot partijleider is gekozen, is de volgende vraag in hoeverre het hem zal lukken de verkiezingen van 2020 te winnen. Zoals door tegenstanders al veelvuldig vermeld, is het waarschijnlijk dat Labour onder Corbyn een deel van de gematigde kiezers zal kwijtraken. Dat is echter niet het hele verhaal: zijn uitgesproken linkse koers kan Corbyn ook weer in staat stellen eerder weggelopen kiezers terug te winnen. Ter illustratie: bij de verkiezingen in mei gingen maar liefst 80 Lagerhuis-zetels naar andere partijen dan Conservative, Labour en Lib-Dem (waaronder 56 voor de Scottish National Party), terwijl dat er vijf jaar eerder nog maar 29 waren. En de huidige achterstand van Labour op de Conservatieven bedraagt 98 zetels. In 2020 heeft Corbyn dus allerlei winstkansen buiten het (toegegeven, zeer belangrijke) ‘midden’. Namelijk bij de overwegend linkse Schotse kiezers, bij het electoraat van de Groenen (nu 4 % van de stemmen; Corbyn benadrukt regelmatig het belang van milieubescherming) en bij de niet-stemmers (34 % van het electoraat stemde dit jaar niet). Een overwinning in 2020 is daarmee niet uitgesloten. Is het ondenkbaar dat de Britse kiezers in 1997 smachtten naar een centrum-linkse, vernieuwende leider – en na drieëntwintig jaar Blair, Brown en Cameron toe zijn aan écht links?

STANDVASTIG

Corbyn vertelt toehoorders zonder veel omhaal welke beleidsvoorstellen hij voorstaat, daarbij niet gehinderd door wat anderen van hem denken. Is iets *bad for business*? Voormalig Labourleider Miliband kreeg dat eerder dit jaar vaak te horen en meteen zocht hij toenadering tot het bedrijfsleven (het mocht niet baten, de verkiezingsnederlaag was een feit).

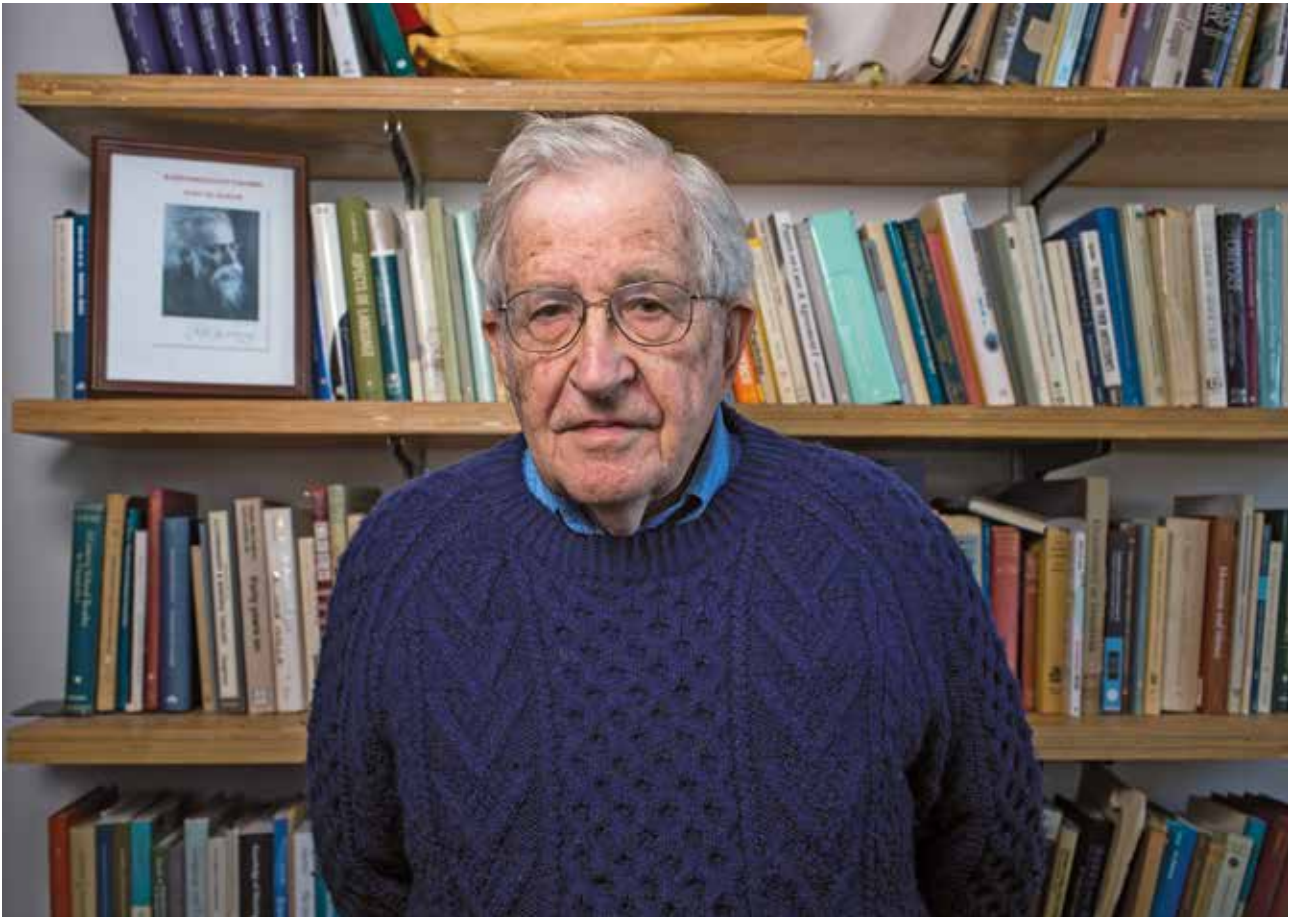

Foto: archief Jasper Laros©

Jasper Laros is politicoloog en momenteel werkzaam bij de gemeente Cambridge in Engeland.

Maar bij Corbyn is er nog geen spoor van een dergelijk charme-offensief. Hiermee week hij wederom af van Burnham, Cooper en Kendall. In navolging van PvdA-leider Samsom bij de verkiezingen van 2012, vertelden zij het zogenoemde ‘eerlijke verhaal’. Dit verhaal houdt zoveel in als een diffuse linkse koers, die uiteindelijk ondergeschikt is aan de economie, de internationale context, coalitiepartners enzovoorts. Corbyn breekt echter met de gedachte dat ‘de crisis’ allesbepalend moet zijn – en oogst succes. Dat zou de tegenstand van de pro-business Blairites deels kunnen verklaren: de angst dat bedrijven en instellingen die van de crisis profiteren niet langer vrij spel hebben.

Duidelijk maken waar je voor staat en hoe je de samenleving wilt veranderen – ook al bestempelen tegenstanders je maatregelen als onrealistisch of gevaarlijk – werpt toch vruchten af, zo lijkt het op dit moment in de Britse politiek. In Nederland staat op links de PvdA zeer laag in de peilingen, terwijl GroenLinks na het aantreden van Jesse Klaver juist opklimt en de SP in de peilingen op winst staat. Klavers strijd tegen het ‘economisme’ zou bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen zomaar beter kunnen aanslaan dan het ‘eerlijke verhaal’ van gematigdheid en beperkte mogelijkheden. En ook hier is een machtsstrijd binnen links denkbaar over de vraag in hoeverre de crisis allesbepalend moet zijn. Tot nu toe gaven linkse regeringspartijen in Nederland uiteindelijk steeds toe aan bezuinigingseisen en dus aan ‘de crisis’, maar de eerste tekenen van een trendbreuk zijn waargenomen.

Noam Chomsky: 'Het is onze taak om mensen te informeren en te doen beseffen dat ze niet machteloos zijn.'

NOAM CHOMSKY

'DE GESCHIEDENIS VOLGT GEEN RECHTE LIJN'

Tekst: Tommaso Segantini (vertaling Tijmen Lucie)¹ Foto: Edu Bayer / Hollandse Hoogte©

Het westerse kapitalistische systeem heeft met de vrije markt weinig van doen: overheden pompen immers grote, machtige bedrijven vol subsidies en houden falende banken overeind. Onomwonden als altijd spreekt de wereldberoemde emeritus hoogleraar Taalkunde en politiek activist Noam Chomsky (86) over sociale bewegingen, de eurocrisis en de betekenis van Jeremy Corbyn en Bernie Sanders.

› Een paar jaar geleden zei u in een interview dat de 'Occupy Wall Street'-beweging een zeldzaam

solidariteitsgevoel had gecreëerd in de VS. Op 17 september was het de vierde verjaardag van de Occupy-beweging. Hoe beoordeelt u de sociale bewegingen van de afgelopen twintig jaar, zoals Occupy? Hebben zij tot verandering geleid? Wat zou er beter kunnen?

'Ze hebben impact gehad; ze zijn niet uitgegroeid tot blijvende bewegingen. De samenleving is erg versplinterd. Er zijn maar weinig organisaties die volharden en ervaring opbouwen, die weten hoe ze de volgende stap moeten zetten, enzovoort. Dit komt gedeeltelijk door de afbraak van de arbeidersbeweging, die een soort vaste basis bood aan vele activiteiten. Nu zijn eigenlijk alleen de kerken nog een

constante factor. Veel gaat dus uit van kerken. Het is moeilijk voor een beweging om stand te houden. Er zijn vaak bewegingen van jonge mensen, die zijn veelal van voorbijgaande aard. Aan de andere kant is er wel een cumulatief effect en weet je nooit wanneer de vonk overslaat en een grotere beweging ontstaat. Zo is het vaker gegaan: met de burgerrechtenbeweging, de vrouwenbeweging. Dus blijf proberen, tot er iets van de grond komt.'

› De crisis van 2008 bracht de gebreken van de neoliberale economische doctrine duidelijk aan het licht. Toch lijkt het neoliberalisme stand te houden en is in vele landen

‘Als Griekenland steun had gekregen van Spanje, Portugal, Italië en andere landen, dan had het wellicht weerstand kunnen bieden aan de eurocratische krachten’

het beleid nog steeds op neoliberale beginselen gestoeld. Waarom is het neoliberalisme klaarblijkelijk zo veerkrachtig – ondanks de dramatische effecten van de crisis van 2008? Waarom is er nog geen krachtig antwoord gekomen, zoals na de grote crisis van de jaren dertig?

‘In de eerste plaats waren de Europese antwoorden veel slechter dan de Amerikaanse, wat nogal opmerkelijk is. In de VS waren er zelfs enige pogingen tot stimulering, kwantitatieve geldverruiming en dergelijke, waardoor de economie langzaam kon herstellen. In feite zijn veel landen na de grote crisis van de jaren dertig sneller opgekrabbeld dan nu, om vele redenen. In het geval van Europa is een van de belangrijkste redenen dat de invoering van één munt wel op een ramp moest uitlopen, zoals veel mensen al zeiden. De EU beschikt niet over mechanismen om de crisis het hoofd te bieden: Griekenland kan bijvoorbeeld zijn munt niet afwaarderen. De integratie van Europa is in bepaalde opzichten heel positief verlopen maar heeft ook kwalijke kanten, vooral wanneer extreem reactionaire economische krachten het voor het zeggen hebben en maatregelen opleggen die de economie om zeep helpen en in de kern een vorm van klassenstrijd inhouden. Waarom er geen reactie is? Omdat de zwakke landen geen steun krijgen van andere. Als Griekenland steun had gekregen van Spanje, Portugal, Italië en andere landen, dan had het wellicht weerstand kunnen bieden aan de eurocratische krachten. Zulke vrij specifieke gevallen hangen samen met het tijdsgewricht. Vergeet niet dat de

antwoorden in de jaren dertig nou niet bepaald aantrekkelijk waren: het nazisme was er een van.’

› **Een paar maanden geleden werd Alexis Tsipras, de leider van Syriza, gekozen tot premier van Griekenland. Uiteindelijk moest hij echter door de knieën vanwege de druk die hem door de financiële machten was opgelegd, en werd hij gedwongen om harde bezuinigingsmaatregelen door te voeren. Denkt u dat er, in het algemeen, werkelijke verandering bewerkstelligd kan worden als een linkse leider als Tsipras aan de macht komt? Of hebben natiestaten daarvoor te veel van hun soevereiniteit verloren en zijn zij te afhankelijk van financiële instellingen, die straffen kunnen opleggen als ze zich niet aan de regels van de vrije markt houden?**

‘Zoals ik al zei, zou Griekenland met brede steun uit andere delen van Europa wellicht in staat zijn geweest om weerstand te bieden aan de aanval van de alliantie van eurocratische banken. Maar Griekenland stond alleen – en had dus weinig opties. Er zijn zeer goede economen, onder wie Joseph Stiglitz, die denken dat Griekenland gewoon de eurozone had moeten verlaten. Maar dat is een riskante stap. Griekenland is een erg kleine economie, een land dat nauwelijks exporteert en te zwak zou zijn om op te boksen tegen druk van buitenaf. Er zijn mensen die kritiek leveren op de strategie van Syriza en de positie die de partij heeft ingenomen, maar ik denk dat er niet veel andere keus was, gezien het gebrek aan buitenlandse steun.’

› **Stel nu bijvoorbeeld dat Bernie Sanders de presidentsverkiezingen van 2016 wint. Wat denkt u dat er dan zal gebeuren? Zou hij radicale verandering teweeg kunnen brengen in de machtsstructuren van het kapitalistisch systeem?**

‘Stel dat Sanders zou winnen, wat erg

onwaarschijnlijk is in een systeem van gekochte verkiezingen, dan zou hij alleen staan. Hij wordt niet vertegenwoordigd in het Congres, heeft geen gouverneurs, geen steun in het ambtenarenapparaat, geen volksvertegenwoordigers in de afzonderlijke staten. In zijn eentje kan hij in dit systeem niet veel doen. Een werkelijk politiek alternatief zou de hele linie moeten beslaan, niet alleen een poppetje in het Witte Huis.

Het zou een brede politieke beweging moeten zijn. Sanders’ campagne is wel waardevol: hij kaart problemen aan, hij stuurt wellicht de doorsnee-Democraten een klein beetje de progressieve kant op en brengt veel mensen samen in beweging; als dat ook na de verkiezingen lukt, zou dat de best denkbare uitkomst zijn.

Als ze alleen op de been worden gebracht voor het vierjaarlijkse verkiezingscircus en daarna weer naar huis gaan, is dat een ernstige fout. Want op die manier verandert er niets. Maar als dit het begin is van de vorming van een blijvende volksbeweging, kan er mogelijk wel iets bereikt worden op de lange termijn.’

› **Wat vindt u van de opkomst van types als Jeremy Corbyn in het Verenigd Koninkrijk, Pablo Iglesias in Spanje of Bernie Sanders in de VS? Is er een nieuwe linkse beweging aan het opkomen, of zijn het slechts incidentele antwoorden op de economische crisis?**

‘Het hangt ervan af hoe de mensen reageren. Neem Corbyn in Engeland: hij ligt zwaar onder vuur, niet alleen van het Conservatieve establishment, maar zelfs van de gevestigde machten binnen Labour. Hopelijk zal Corbyn in staat zijn om dit soort aanvallen af te weren, maar dat hangt ervan af hoeveel steun hij heeft onder de mensen. Als hij massaal gesteund wordt, tegen alle laster en beschadigingstactieken in, kan het ergens toe leiden. Hetzelfde geldt voor Podemos in Spanje.’

› **Hoe kun je een groot aantal mensen mobiliseren op zulke complexe thema's?**

‘Zo ingewikkeld is dat niet. Het is de taak van *organizers* en activisten om mensen te informeren en ze het besef bij te brengen dat ze macht hebben, dat ze niet machteloos staan. Mensen voelen zich nietig, dat gevoel moet overwonnen worden. Dat is waar het allemaal om draait bij *organizing* en activisme. Soms lukt dat, soms niet, maar er zijn geen geheimen voor. Het is een proces van lange adem – dat is altijd zo geweest. En er zijn successen geboekt. De loop van de geschiedenis neigt uiteindelijk naar een rechtvaardiger samenleving, zij het natuurlijk met stappen voor- en achteruit.’

› **Wilt u dan ook zeggen dat de mensheid gedurende uw leven vooruitgang heeft geboekt in de opbouw van een rechtvaardiger samenleving?**

‘Er hebben enorme veranderingen plaatsgevonden. Kijk alleen al hier bij het Massachusetts Institute of Technology. Loop maar eens door de entreehal en bekijk de studentenpopulatie: ongeveer de helft is vrouw, een derde zijn minderheden; informele kleding, losse omgangsvormen enzovoort. Toen ik hier kwam, in 1955, zag je in diezelfde hal alleen blanke mannen, jasje-dasje, allemaal uiterst beleefd en gedwee en ze stelden weinig vragen. Dat is een enorme verandering. En dat is niet alleen hier – het is overall. U en ik zouden er destijds niet zo hebben uitgezien en u zou hier waarschijnlijk helemaal niet zijn geweest. Dit zijn enkele van de culturele en sociale veranderingen die te danken zijn aan geëngageerd activisme.

Voor andere zaken gaat dat niet op. Zo is gedurende de hele Amerikaanse geschiedenis en vooral sinds de jaren vijftig zwaar geschut ingezet tegen de arbeidersbeweging. De arbeidersbeweging is ernstig verzwakt: nauwelijks vertegenwoordigd in de private sector en nu ook onder vuur in de publieke sector. Dat is een stap terug. Het neoliberale beleid is helemaal een achteruitgang. De meerderheid van de Amerikaanse bevolking is er niet op vooruitgegaan of zelfs flink op achteruitgegaan in de afgelopen periode. Dat komt niet door economi-

sche wetmatigheden. Het is het beleid. Precies zoals bezuinigingspakketten in Europa geen economische noodzaak zijn – economisch gezien zijn ze zelfs onzinnig. Het zijn beleidsmatige besluiten die zijn genomen en verzonnen door mensen die daar zelf beter van worden. Ik ben van mening dat het in de basis een vorm van klassenstrijd is, waartegen verzet mogelijk is, maar dat is niet eenvoudig. De geschiedenis volgt geen rechte lijn.’

› **Hoe denkt u dat het kapitalistisch systeem zal voortbestaan, gegeven de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en de gevolgen voor het milieu?**

‘Wat het kapitalistisch systeem genoemd wordt, staat erg ver af van welk model van kapitalisme of markten dan ook. Neem de fossiele brandstoffenindustrie: het IMF heeft recent een onderzoek uitgevoerd waarmee geprobeerd werd te schatten hoeveel overheidssubsidie er naar energiebedrijven gaat. Alles bij elkaar een immens bedrag. Ik meen zo'n 5 triljoen dollar per jaar. Dat heeft niets met markten en kapitalisme te maken. Hetzelfde gaat ook op voor andere onderdelen van het zogenaamde kapitalistisch systeem. Gedurende het neoliberale tijdperk heeft in de VS en andere westerse landen de financialisering van de economie een hoge vlucht genomen. Aan de vooravond van de crisis van 2008, waarvoor ze in hoge mate medeverantwoordelijk waren, waren financiële instellingen in de VS goed voor ongeveer 40 procent van de bedrijfswinsten. In een ander onderzoek bestudeerde het IMF de winsten van Amerikaanse banken en daar kwam uit dat die bijna volledig afhankelijk waren van impliciete subsidies: er bestaat een

soort garantie – die staat niet zwart-op-wit, het is een impliciete garantie – dat als ze in de problemen komen, ze gered worden door de staat. Dat heet *too big to fail*.

De kredietbeoordelaars weten dat natuurlijk, die houden daar rekening mee, en dankzij hoge kredietbeoordelingen kunnen financiële instellingen goedkoper lenen, ze krijgen subsidies als er dingen misgaan en nog een hoop andere *douceurtjes*. Alles bij elkaar kan dat oplopen tot een bedrag zo hoog als hun totale winst. De zakelijke pers heeft geprobeerd een schatting te maken van dit getal en kwam uit op ongeveer 80 miljard dollar per jaar. Dat heeft niets met kapitalisme van doen.

In andere sectoren van de economie gaat het precies zo. Dus de hamvraag is of dit systeem van staatskapitalisme, want dat is wat het is, het aanhoudend gebruik van fossiele brandstoffen kan overleven. Het antwoord is natuurlijk nee.

Er heerst onderhand behoorlijk sterke consensus onder wetenschappers die zeggen dat het leeuwendeel van de resterende fossiele brandstoffen, mogelijk 80 procent, in de grond moet blijven zitten als we willen voorkomen dat de temperatuur zo gaat stijgen dat er doden vallen. Toch gebeurt het niet. Mensen zullen hun kansen op fatsoenlijke overleving wellicht vergooien. Dat zal niet iedereen het leven kosten, maar de wereld zou er wel dramatisch door veranderen.’

1 De originele, Engelstalige tekst van dit interview is gepubliceerd door Jacobin Magazine.

www.jacobinmag.com/2015/09/noam-chomsky-bernie-sanders-greece-tsipras-grexit-austerity-neoliberalism-protest/

‘Wat het kapitalistisch systeem genoemd wordt, staat erg ver af van welk model van kapitalisme of markten dan ook’

DE VAKBEWEGING, LINKSE VERNIEUWING EN SPAKEN IN HET WIEL

Tekst: Matthias van Rossum Foto: Khalid Amakran©

Zo strijdvuldig als gehoopt, heeft de vernieuwde FNV zich dit jaar nog niet getoond. Links in Nederland lijkt in een soms verlamme spagaat te zitten tussen de straat en de onderhandelingstafel. Matthias van Rossum, lid van het FNV Ledenparlement, pleit in een opiniestuk voor een nieuwe, strijdvuldige en democratische vakbeweging en linkse politiek, waarbij de leden het voor het zeggen krijgen.

De nieuwe FNV is een slapende reus. Wat is er nodig om de reus te laten ontwaken? Al voor de geslaagde fusie begin dit jaar door de vakbonden Bondgenoten, Abvakabo en de Bouwbond werd hard gewerkt aan het democratiseren, vernieuwen en slagvaardiger maken van de nieuwe FNV. Nieuwe organisatiestructuren, een Ledenparlement en vooral meer reuring waren de aangedragen oplossingen. Dit fusiejaar moest de vakbeweging zich gaan bewijzen. Voorzitter Ton Heerts riep na de fusie fel dat dit het jaar 'van de straat' zou worden. Onder druk van de leden werd verder praten over het vrijhandelsakkoord TTIP afgezworen. En dit voorjaar vierde de FNV zelfs weer 1 mei.

Een nieuwe, democratische en strijdvuldige vakbeweging dus. Toch blijven grote acties uit. Sterker nog, de FNV staat opnieuw in een defensieve positie op een groot aantal belangrijke dossiers, zoals de cao's voor ambtenaren, flex, pensioenen, werkgelegenheid, enzovoort. Hier en daar verschijnen persberichten met ferme taal. Recent nog onderhandelde de FNV lang mee over het ambtenarenakkoord, om er pas op het allerlaatste moment met veel lawaai uit te stappen. De FNV kwam vervolgens buitenspel te staan toen de kleine bonden CNV, CMFH en het Ambtenarencentrum wel instemden met een akkoord waarin de loonruimte voor enkele honderdduizenden

22 mei 2015. Jongeren van Young & United nemen de vergadering van de Sociaal Economische Raad (SER) over.

ambtenaren, docenten en militairen gefinancierd gaat worden met een fors verminderde pensioenopbouw voor bijna drie miljoen ABP-deelnemers. Een aanslag op de werknemer-werkgeverrelaties, maar ook een aanslag op de solidariteit tussen beroepsgroepen. Gedurende de zomer bleef het stil. In september heeft de FNV een kort geding aangespannen (en verloren) en een referendum uitgeschreven onder alle drie miljoen getroffen ABP-deelnemers. Maar een echt antwoord blijft vooralsnog opnieuw uit.

WAT IS ER AAN DE HAND?

De FNV bevindt zich in een patstelling tussen aan de ene kant de wil (en pure noodzaak) om een krachtiger vuist te maken voor de achterban, en aan de andere kant een krampachtige poging om de verhouding met werkgevers en politiek goed te houden. Vanuit de leden, die in toenemende mate geconfronteerd worden met de aanval op de positie van werkenden, de hervorming van sociale regelingen en een steeds

dwingend karakter van sociale zekerheid, klinkt de roep om een veel hardere opstelling, meer acties en een landelijk gecoördineerde tegenbeweging. Maar vanuit het FNV-bestuur wordt vooralsnog alleen gekoerst op inzet via de SER, via rechtszaken, onderhandelingen en – alleen waar nodig – actie op sectoraal of cao-niveau.

Achter deze verschillende benaderingen gaan natuurlijk belangentegenstellingen schuil. Veel leden worden direct geconfronteerd met verslechtering van sociale regelingen of de druk op de werkvloer in de vorm van flexibilisering, werkdruk en verharding van management. Zij zijn bereid om daartegen in beweging te komen en de confrontatie met werkgevers aan te gaan. Bestuurders en onderhandelaars daarentegen hebben het gevoel dat zij later weer met werkgevers en politiek aan tafel moeten – logisch dat zij daar de sfeer nog goed willen houden en het strijdterrein zoveel mogelijk proberen te beperken tot het terrein van woorden: persberichten, nieuwsoptrijns, symboli-

sche acties.

Maar hier is meer aan de hand. De verschillende benaderingen hangen samen met een verschillende inschatting over de koers van links in brede zin: met de strategische of ideologische overweging met welke middelen het meeste resultaat bereikt kan worden – en wat dat resultaat nu eigenlijk zou moeten zijn.

Hier staat een meer aanvullende linkse vernieuwingspolitiek regelrecht tegenover een meer behoudende (sociaaldemocratische) consensuspolitiek. Vanuit leden komt in toenemende mate de inschatting dat – juist dáár waar het poldermodel werkenden in de steek heeft gelaten, en de *verzorgingsstaat* grotendeels is omgevormd tot een *plichtenstaat* – tegenwoordig hardere economische en politieke acties nodig zijn, die onderdeel zijn van een *aanvullende vernieuwingspolitiek* gericht op diepgaande, systematische veranderingen van het economische en politieke bestel. Een groot deel van de FNV-top lijkt daarentegen nog altijd overtuigd van het nut van een *consensuspolitiek*, die zich begrenst tot de middelen en mogelijkheden binnen het bestaande economische bestel.

De structuren van de nieuwe FNV zouden een oplossing moeten bieden om deze tegenstelling te beslechten, of toch ten minste om te buigen tot een vruchtbare dynamiek. De structuren zijn ingericht op een manier die de leden aan het roer zouden moeten brengen. Een gekozen Ledenparlement zet formeel FNV-breed visie en beleid uit. Het FNV-bestuur – dat vooralsnog slechts gedeeltelijk gekozen wordt – voert vervolgens het dagelijks beleid uit dat daaruit voortvloeit. Daaronder zijn sectoren ingericht – Zorg en Welzijn, Industrie, Overheid, Vervoer, etc – die in de meeste gevallen worden geleid door een vrijwillig en gekozen sectorbestuur. Op sectoraal niveau worden zij gecontroleerd en bijgestaan door de leden van de sectorraad.

TOP-DOWN EN BEPERKEN VAN DE STRIJD

Maar deze nieuwe structuren bieden onvoldoende oplossing voor de tegenstellingen. De problemen liggen dieper. Allereerst is de nieuwe, democratische inrichting van de FNV

nog te veel op ‘parlementaire’ leest geschoeid. De zeggenschap over de werkwijze van de vakbond gaat nu overwegend nog via beleidsstukken, amendementen en moties. Dat heeft geleid tot zeggenschap over de standpunten op belangrijke dossiers, zoals het beginselprogramma, TTIP, pensioenen en de Europa-visie. Maar de invoering van parlementair-democratische vormgeving van FNV-beleid heeft nog niet geleid tot een verdere en echte democratisering van het vakbondswerk. In de uitvoering zijn betaalde vakbondsbestuurders nog te veel leidend, terwijl de leden nog te weinig bepalend zijn. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar rond de campagne voor koopkracht en echte banen, of de organisatie van de 1 mei-viering. Hier en daar wordt input gevraagd van leden, maar de belangrijke organisatorische beslissingen worden vaak zonder al te veel raadpleging door betaalde functionarissen genomen. Dit leidt niet alleen tot verkeerde inschattingen die niet meer hersteld kunnen worden, maar ook tot spanningen en zelfs tot het afhaken van actieve leden door het gebrek aan inbreng en samenwerking.

Een cruciaal knelpunt dat daarmee samenhangt, is de rol van sectoren en sectorbesturen. Ondanks de stelregel dat de sector over sectorale aangelegenheden gaat, bestaat over de zeggenschap rond specifieke acties nog vaak onduidelijkheid. De landelijke zorgcampagne is bijvoorbeeld bij uitstek een sectorale aangelegenheid waar een sectorbestuur mee aan de slag zou moeten gaan. Sectorbestuursleden zijn gekozen door de leden van de sector, zijn daar zelf ook in werkzaam en kennen de sector dus als géén ander. Maar juist hier wordt – vanwege het landelijke belang – gekozen voor leiding over campagnes die niet zozeer vanuit de sector, maar vanuit het hoofdbestuur worden aangestuurd.

Het omgekeerde doet zich ook voor. De cao-conflicten in dit voorjaar boden bijvoorbeeld een goede mogelijkheid om problemen in verschillende sectoren aan elkaar te verbinden. Vanuit de sectoren gingen dan ook langzaam steeds meer stemmen op om over de grenzen van sectoren verbinding te zoeken in de strijd rond de vastgelopen cao's van

onder meer rijksambtenaren, politiepersoneel, leraren en metaal. Een prachtige kans om brede landelijke acties in te zetten – of actief de verbinding te zoeken met de campagne voor koopkracht en echte banen. Maar hier werd de boot juist afgehouden: de cao-strijd bleef op sectoraal niveau en krachtigere landelijke verbinding werd vermeden. Het resultaat was niettemin explosief – maar ditmaal helaas voor werknemers zelf. Waar de FNV-top niet durfde, was de politiek – ditmaal ook als werkgever – minder huiverig. Zij dwong met het ambtenarenakkoord – als de sectoroverstijgende tegenzet van werkgevers – de kersverse nieuwe FNV al binnen een half jaar volledig in het defensief.

Twee elementen spreken uit deze voorbeelden: een top-downaanpak, en de voortdurende neiging om strijd te beperken tot het kleinst mogelijke niveau en tegelijkertijd af te schermen van andere, mogelijke gerelateerde conflicten. Deze werkwijze is diepge worteld binnen de vakbeweging en lijkt kenmerkend voor een aantal belangrijke lopende campagnes. Het is een schril contrast met het ideaalbeeld dat de FNV graag voorschotellet aan leden en niet-leden. Of het nu gaat om de schoonmaak, zorg of de nieuwe jeugdlooncampagne, het beeld is altijd dat de strijd van onderop komt en dat de leden zeggenschap hebben over deze strijd. En natuurlijk: de strijd komt ook altijd van onderop. Maar de vraag is wel of leden daadwerkelijk voldoende zeggenschap krijgen over hun campagne en hun strijd.

Vanuit de FNV-top lijkt de angst vaak groot te zijn om te breken met de verhoudingen die vroeger zo goed waren in de polder. Campagnes worden dus ingezet om onderwerpen op de kaart te zetten, maar niet om de confrontatie echt aan te gaan. De gedachte lijkt steeds weer te zijn dat het conflict maar beter niet te hoog kan oplopen, omdat straks weer afspraken gemaakt moeten worden met politiek en werkgevers.

SPAAK IN HET WIEL

Maar dat is een valse belofte. Niet alleen voert de zogeheten BV Nederland al sinds de jaren tachtig een keihard destructief beleid dat

uitsluitend koerst op verbetering van de concurrentiepositie door afbraak van de verzorgingsstaat. Het is ondertussen al veel erger geworden: door een voortdurend draaiende carrousel van bobo's, oud-politici en andere 'top'-figuren, die met elkaar van positie wisselen in de besturen en raden van toezicht van Nederlandse grote bedrijven en (semi)-publieke instellingen, is een fluïde en weinig zichtbare elite ontstaan die volledig doordrongen is geraakt van een neoliberale managementideologie waarin wordt aangestuurd op steeds verdere marktwerking en 'hervorming'. Afspraken met deze politieke en economische elite gaan géén verbeteringen brengen, maar alleen verslechtingen.

De economische verschuiving van industrie en transport naar kennis-economie heeft misschien lang vrij onschuldig geklonken, maar de ontwikkelingen in de kennis- en financiële sectoren hebben voor werkend Nederland diepe sporen nagelaten. De universiteiten zijn de proeftuinen voor nieuwe vormen van bedrijfsvoering, waarbij werknemers op tijdelijke contracten aangespoord worden tot maximale zelfexploitatie – altijd werken, altijd bereikbaar en volledige loyaliteit. Op financieel terrein is Nederland tot belastingparadijs omgebouwd. Dat leidt niet alleen tot een verminderde belastingdruk voor bedrijven in Nederland – en een verhoogde belastingdruk voor de Nederlandse bevolking – maar draagt zelfs actief bij aan belastingontduiking elders, zoals het Canadese mijnbouwbedrijf Eldorado Gold dat gebieden exploiteert in Griekenland, maar daar via de Amsterdamse Zuidas geen belasting betaalt.

Het antwoord is dus niet opnieuw een deal uitonderhandelen over hoe 'werkend' Nederland en het bedrijfsleven 'de polder' opnieuw moeten inrichten. Niet alleen ontkent een dergelijke 'nationale' blik de diepe banden tussen ónze koopkracht hier en regelrechte uitbuiting elders. Denk bijvoorbeeld aan de relatie tussen de goedkope kleren van Primark en de misstanden in kledingfabrieken in Zuid-Azië. Deze kwamen aan het licht tijdens de grootste fabrieksramp in de menselijke geschiedenis(!) toen in 2013 de fabriek Rana Plaza in Dhaka

Foto: archiefMatthias van Rossum©

Matthias van Rossum is lid van het FNV Ledenparlement (sector Overheid). Hij is historicus en werkzaam als senior onderzoeker bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel.

instortte met als gevolg dat ongeveer 1130 werknemers om het leven kwamen. Maar het ontkent ook de vastberadenheid – of tunnelvisie – van een economische en politieke elite om het neoliberale hervormingsproject voort te zetten. Het linkse antwoord is dus niet een 'Nederlandse New Deal', maar juist het breken met de BV Nederland. Een spaak in het wiel dus.

HARDE, Vernieuwende Linkse Koers

Het is symptomatisch: links Nederland staat stil, deinst terug. En dat is niet alleen verwonderlijk, het is ronduit problematisch, juist in een tijd waarin blijkt dat de behoefte aan een écht links alternatief groot is. Een 'stevig' links geluid sloeg recent niet alleen breed aan in Griekenland en Spanje, maar dreef ook de Schotse verkiezingen. In Groot-Brittannië maakt de nieuwe linkse Labour-leider Jeremy Corbyn meer enthousiasme en energie los dan alle grijze Blairites in de afgelopen dertig jaar. Een activistisch geluid werkt; een geluid tegen bezuinigingen en verdere liberalisering werkt.

Maar in Nederland gaan de leiders van de grote spelers op links door met het bedrijven van destructieve SER-politiek in hun zoektocht naar geloofwaardigheid als regeringspartij of nadelige akkoorden met (vijandige) werkgevers. Niet alleen binnen de FNV, maar ook binnen linkse partijen blijft deze

spanning zichtbaar. Het is duidelijk dat alleen een harde, vernieuwende linkse koers deze organisaties kan redden en het vertrouwen van de achterban kan terugwinnen, maar de durf om uit de polder te breken ontbreekt. Wat overblijft, zijn organisaties die draaien op goedwillende leden die voortdurend gestremd worden door een organisatie-top die niet echt durft uit te halen – uit angst voor verslechtering van de verhoudingen in de polder of uit angst aangewreven te worden ongeloofwaardig te zijn. Dat proces dringt links Nederland nog altijd achteruit, zoals Merijn Oudenampsen en Dylan van Rijsbergen deze zomer terecht constateerden in de Groene Amsterdammer met hun analyse 'De toekomst van links'.

ZEGGENSCHAP

Traditioneel zijn inhoudelijke thema's in het vraagstuk wat een goede linkse politiek is doorgaans de lakmoesproef. En natuurlijk is dat van onmiskenbaar groot belang, want waar de standpunten op thema's als solidariteit, racisme, maatschappijverandering en dwangarbeid verslappen daar gaat niet alleen de eenheid van een organisatie, maar juist ook de essentie én de kracht van linkse vernieuwingspolitiek verloren. Maar laat duidelijk zijn dat de les niet alleen is dat links de eigen boodschap nog aanvullender en krachtiger moet formuleren.

De les van de FNV is nadrukkelijk ook dat veel kritischer gekeken moet worden naar de manier waarop links zich organiseert en werkt. Vernieuwing werkt het beste als deze breed gedragen wordt en energie krijgt van democratische massabewegingen. Daarbij geldt: *practice what you preach!* Oftewel, in alledaags Nederlands: doen wat je roept! Naast een krachtig links geluid dat breed aanslaat, moet daarom *zeggenschap* centraal staan. Dat gaat verder dan beleid bespreken op ledenvergaderingen, parlementen, stemrecht en jaarcongressen. Links moet wég van de top-down geleide organisaties en campagnes, wég van de demonstratiepolitiek waarin de top bepaalt 'waar' en 'wanneer' de leden mogen komen opdraven. Links moet werk maken van échte populair-activistische vernieuwingsbewegingen waarin de leden het daadwerkelijk en volledig voor het zeggen hebben.

GESCHIEDENIS VAN EEN GIGANTISCHE SCHULDENMACHINE

Tekst: Sake van der Wall Foto: archief Sake van der Wall©

Moeten schulden altijd worden afbetaald? Met deze vraag opent David Graebers omvangrijke studie *Debt: The first 5.000 years*. Zijn antwoord: nee. Hoe vanzelfsprekend het ook zou lijken, het is in strijd met basale economische theorieën.

Als alle leningen, hoe idioot ook, teruggevorderd konden worden – als er bijvoorbeeld geen faillissementswetten waren – zouden de resultaten desastreus zijn. Welke redenen zouden crediteuren dan nog hebben om geen domme leningen te maken? Kortom: een crediteur moet altijd een zeker risico nemen. Een economie waarin schuldaflossing gegarandeerd is, werkt niet.

Niettemin gaat van het idee dat je schulden moet afbetalen een dwingende morele kracht uit, waaraan andere morele principes vaak ondergeschikt worden gemaakt. Eind jaren tachtig was er op Madagaskar, waar Graeber antropologisch veldwerk deed, een malaria-epidemie. Omdat het IMF bezuinigingsmaatregelen had afgedwongen om de regeringsschulden aan westerse banken te kunnen betalen, was er geen geld om de epidemie te bestrijden. Tienduizenden mensen stierven, terwijl de banken het geld niet echt nodig hadden. Het is een van zijn vele onthutsende voorbeelden van hoe schuld een bepalende rol speelt in de huidige economische wereld. Graeber, hoogleraar Antropologie aan de London School of Economics, ziet het kapitalisme als een systeem dat de laatste vijf eeuwen is uitgegroeid tot een gigantische schuldenmachine, die grote delen van de wereldbevolking ertoe heeft aangezet zoveel mogelijk rijkdommen uit anderen – en de aarde – te zuigen.

MYTHES OVER SCHULD

Hij beschrijft de geschiedenis van schuld en onderzoekt hoe schuld door de millennia heen menselijke relaties heeft beïnvloed – en kapotgemaakt.

Schuldrelaties worden vaak als puur economische relaties voorgesteld, maar zijn in de eerste plaats morele relaties. Schuldverplichtingen verschillen echter van andere morele verplichtingen: schulden zijn kwantificeerbaar. Er kan in geld worden uitgedrukt wat iemand een ander schuldig is. Het was dan ook geen toeval dat schuld en geld tegelijkertijd op het wereldtoneel verschenen. De geschiedenis van de schuld is tegelijkertijd een geschiedenis van het geld.

Die geschiedenis ziet er echter heel anders uit dan, in navolging van Adam Smith, in de schoolboeken staat: dat geld primair een middel is om ruilhandel te vereenvoudigen. In een mythisch verleden was er sprake van een ruileconomie, waarin een ruilpartner toevallig precies nodig moest hebben wat jij in de aanbieding had. Om aan dit coördinatieprobleem te ontkomen zou een algemeen aanvaard ruilmiddel zijn ontwikkeld: geld – in de vorm van min of meer waardevaste goederen zoals munten, schelpen of stokvis.

Deze mythe is volgens Graeber een fundament van het idee dat de economie een zelfstandige discipline is die, los van andere disciplines zoals de psychologie en filosofie, kwantitatieve voorspellingen kan doen over de maatschappij. Graeber laat geen spaan heel van deze mythe. Hij beargumenteert dat er geen historische en antropologische bronnen bestaan waaruit blijkt dat er een ruileconomie heeft bestaan. Ten tweede maakt hij aannemelijk dat het eigenlijk heel onlogisch is als in kleine, primitieve gemeenschappen alleen maar sprake is van ruilhandel. Twee mensen die als ruilpartners tegenover elkaar staan, staan namelijk als vreemden tegenover elkaar. Na de ruil kan ieder weer zijns weegs gaan. De ruilhandelsmythe veronachtzaamt

de talloze andere sociale relaties tussen mensen. Het is veel aannemelijker dat je elkaar helpt, dingen gunt, of onthoudt wat je een ander nog schuldig bent. Ten derde bestaan er talloze voorbeelden van economieën waarin geld geen *commodity* was, maar krediet. In de eerste grote bureaucratieën, in Mesopotamië, bestond bijvoorbeeld een uitgebreid kredietstelsel: in tempels werd bijgehouden wie wat schuldig was. Geld is dus ook krediet. Muntgeld verschijnt pas duizenden jaren later op het toneel.

Een van de vele andere hardnekkige mythen die Graeber aanvalt is de tegenstelling tussen markt en staat. Markten zijn geen natuurlijke fenomenen die vanzelf ontstaan waar mensen samenleven, maar worden gecreëerd door de staat. Ook hier biedt de geschiedenis van het geld inzicht. Graeber maakt aannemelijk dat markten tegelijkertijd zijn ontstaan met professionele legers én met belastingen. De soldaten hadden behoefte aan een plek waar ze eten konden kopen: een markt. Anders zouden ze op plundertocht gaan. Om ervoor te zorgen dat het geld van de soldaten daar geaccepteerd werd, eisten de machthebbers belastingen die alleen konden worden voldaan met het geld dat de soldaten uitgekeerd kregen; belasting als een soort beschermgeld. Ook laat Graeber zien hoe primitieve samenlevingen in Afrika prima functioneren zonder markt – en overheid.

Maar de markt moet ook niet gelijkgesteld worden aan kapitalisme. In China bestonden eeuwenlang markten zonder kapitalisme. Kapitalisme komt er volgens Graeber uiteindelijk op neer dat je geld verdient met geld, terwijl het doel van de markt niet geld verdienen is, maar het ruilen van het ene product voor het andere met behulp van geld. In de confuciaanse ideologie van middeleeuws China was 'winst' een vies woord. De Chinese overheid werkte de kapitalisten actief tegen. Tegelijkertijd

had China eeuwenlang de hoogste levensstandaard.

Een andere economische mythe is dat alle menselijke relaties zijn gebaseerd op ruil. Voor wat hoort wat. Alles – van werk tot vriendschap en van koopgedrag tot liefde – wordt voorgesteld als een wederzijdse uitruil. Mensen zijn dan niets meer dan calculerende machines, die slechts hun eigen welbevinden willen maximaliseren. Graeber ontkent niet dat veel relaties gebaseerd zijn op ruil en dat zeker in de laatste eeuwen ruilrelaties steeds dominanter zijn geworden. Maar er bestaan nog twee andere soorten relaties waarop het economische leven kan worden gebaseerd. De eerste noemt hij ‘basaal communisme’, waarbij iedereen neemt wat hij nodig heeft, en bijdraagt wat hij kan. Het is de meest fundamentele vorm van samenzijn: vriendschappen en liefdesrelaties functioneren op basis van dit principe, maar ook op kantoor aan een project samenwerken en een vreemde die de weg vraagt belangeloos helpen, zijn uitingen. Communisme is dus alomtegenwoordig, al is er tegenwoordig nauwelijks oog voor. De andere relatie is de hiërarchische: denk hierbij aan de verhouding tussen een koning en zijn onderdaan. In het feodalisme was dit soort relaties dominanter dan nu.

Schuldrelaties ontstaan alleen in ruilrelaties: schuld is een niet afgeronde ruil. De steeds bepalender rol van schuld in de geschiedenis hangt dus samen met het dominanter worden van ruilrelaties.

SCHULD EN GEWELD

Een rode draad in de geschiedenis van schuld, is de nauwe band tussen schuld en (militair) geweld. Met de uitvinding van muntgeld, rond 400 voor Christus, konden bijvoorbeeld voor het eerst professionele legers worden gefinancierd. Maar die konden alleen ontstaan doordat slavernij op het platteland minder werkkrachten nodig maakte. Grote veroverings- en plunderingstochten zoals die van Hernán Cortés op de Azteken zijn mede gemotiveerd doordat schuldeisers moesten worden afbetaald. En tegenwoordig bestaat er een nauwe band tussen de banken en

Sake van der Wall is leraar filosofie aan het Fons Vitae Lyceum in Amsterdam en auteur en redacteur bij het satirische online magazine *De Speld*.

een repressief staatsapparaat: schulden worden desnoods met geweld geïnd. “Er is een reden dat de tovenaar (bedoeld wordt: de bankier –SvdW) zo’n vreemde vaardigheid heeft dat hij geld uit niets kan maken. Naast hem staat een man met een geweer.”

Tegelijk met de opkomst van de materialistische cultuur van het muntgeld, ontstaan spirituele en filosofische tegenbewegingen. Graeber laat zien hoe filosofische werken als die van Plato en Confucius zich afzetten tegen het materialisme. Een groot deel van de geschiedenis zetten zulke denkbeelden, ook gestold in de moraal van de grote godsdiensten, een rem op het ongebreideld uitlenen van geld tegen woekerrentes. In de islam bestaat bijvoorbeeld een verbod op rente. Lang werden de woekeraars zo verbannen naar de rand van de samenleving. Pas met de opkomst van het moderne kapitalisme, vanaf de zestiende eeuw, verdwijnt dit gebod langzaam. De staat en schuldeisers zitten meer op één lijn. Schuld kan worden geïnd met behulp van de repressieve middelen van de staat, zoals te zien in de negentiende-eeuwse schuldenaarsgevangenissen.

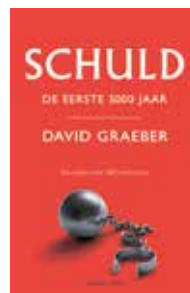
JUBELJAAR

Maar de geschiedenis laat ook zien dat men op andere momenten anders met schuld omging dan tegenwoordig. Zo werden in de Soemerische beschaving (circa 2000 v.Chr.) periodiek schulden kwijtgescholden. Het gebruik werd later door de Joodse koning Nehemia overgenomen: iedere zeven jaar een Jubeljaar. In dit verband duikt de term

‘vrijheid’ voor het eerst op in een politiek document. Als de Soemerische koning Enmetena in 2400 v.Chr. algehele schuldenamnestie heeft afgekondigd, scheidt hij op dat hij het volk ‘vrijheid’ heeft gegeven.

ALTERNATIEF

Een nieuw bijbels Jubeljaar is een van de weinige concrete aanbevelingen die Graeber doet in *Debt*. Uit de inleiding spreekt grote onvrede: er zijn nauwelijks lessen getrokken uit de financiële crisis van 2008. Niet alleen is het in de politieke en financiële wereld weer *business as usual*, ook vindt er te weinig debat plaats over de betekenis van de crisis. *Debt*, verschenen in 2012, kan gezien worden als een provocatieve en diepgravende poging om het gesprek over de crisis vlot te trekken. Dat gesprek moet volgens Graeber over meer gaan dan over onbegrijpelijke financiële producten, falend financieel toezicht en derivatenhandel, omdat de crisis een symptoom is van een dieper liggend probleem: het instabiele kapitalistische systeem. Graeber is behalve hoogleraar Antropologie ook activist. Hij is een van de initiatiefnemers van Occupy Wallstreet en muntte de leus *We are the 99%*. Zijn streven is de verbeelding groter te maken. Met *Debt* slaagt hij daar glansrijk in en het boek is ook nog in vlotte en strijdbare taal geschreven. Graeber maakt duidelijk dat wij historische wezens zijn en dat de huidige politieke en economische orde een uitkomst is van arbitraire historische processen. Hij levert zo weliswaar geen pasklare oplossing voor de crisis, maar zorgt wel dat we er oog voor hebben dat het huidige systeem niet een natuurverschijnsel is dat niet kan veranderen: er is een alternatief.

David Graeber
Schuld. De eerste 5000 jaar
Uitgeverij: Business Contact

SYRIZA WINT VERKIEZINGEN, MAAR WAT BETEKENT DAT?

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Karen Veldkamp

Alexis Tsipras op een bijeenkomst in De Moed, januari 2014.

De Griekse parlamentsverkiezingen van 20 september leverde een onverwacht grote overwinning voor Syriza en politiek leider Alexis Tsipras op. Of deze zege de gewone Griek daadwerkelijk gaat helpen is echter de vraag. Veel hangt af van de opstelling van de trojka: EU, ECB en IMF.

Had Tsipras afgelopen zomer moeten instemmen met het Dictaat van Brussel? Hierover verschillen de meningen binnen links. Dimitris Pavlopoulos stelde in een eerder nummer van Spanning dat Tsipras voor de gemakkelijke weg gekozen heeft door een derde bezuinigingsronde te accepteren. Volgens hem had Griekenland uit de eurozone en de EU moeten stappen, zodat de Griekse overheid een eigen economisch en monetair beleid had kunnen voeren. Noam Chomsky meent echter dat Tsipras weinig keus had, gezien het gebrek aan buitenlandse steun. Bovendien wijst hij erop dat het een riskante stap was geweest als Griekenland de eurozone had verlaten, omdat de economische betekenis van Griekenland relatief beperkt is, het land weinig exporteert en de druk van

buitenaf enorm zou zijn geweest. Ook binnen zijn eigen partij was er onenigheid. Veertig dissidenten, onder wie de voormalig minister van Financiën Yannis Varoufakis, stemden in juli tegen het Europese schuldenakkoord. Tsipras zag zich uiteindelijk genoodzaakt om op te stappen en nieuwe verkiezingen uit te schrijven, omdat hij niet langer kon rekenen op een meerderheid in het parlement.

GOED GEGOKT

Deze gok pakte goed voor hem uit. Hoewel de peilingen een nek-aan-nekrace voorspelden tussen Syriza en Nieuwe Democratie, behaalde Syriza bij de Griekse parlamentsverkiezingen met 35,5 procent van de stemmen een afgetekende overwinning. De conservatieve Nieuwe Democratie bleef met 28,1 procent ver achter. De extreemrechtse Gouden Dageraad won licht en werd de derde partij met 7 procent. Syriza zal nu opnieuw met de rechts-populistische Onafhankelijke Grieken, die weliswaar verloren maar toch de kiesdrempel van 3 procent haalden, een coalitie vormen. Samen hebben zij met 155 van de 300 zetels een nipte meerderheid in het Griekse parlement.

LAGE OPKOMST

Tsipras kan nu zonder de linkse dissidenten doorregeren. Een aantal van hen had de nieuwe partij Volksunie opgericht, maar deze slaagde er niet in om de kiesdrempel te halen. Wat zorgen baart is dat 43,4 procent – oftewel 4 miljoen Grieken – thuis bleven, ondanks het feit dat Grieken een stemplicht hebben. Sinds het herstel van de democratie in 1976 was de opkomst nog nooit zo laag; in januari van dit jaar lag dit percentage met 63,6 procent nog wat hoger. De lage opkomst bij de verkiezingen van september duidt erop dat veel van degenen die het zwaarst getroffen zijn door de crisis, hun vertrouwen in de politiek verloren hebben.

Daarbij is het de vraag welke politieke speelruimte Syriza krijgt. Tsipras hoopt op schuldverlichting eind dit jaar, maar dan zal hij de voorwaarden van het schuldenakkoord (het 'memorandum') onverkort uit moeten voeren. Tsipras maakt zich weliswaar op om de strijd aan te gaan met corruptie en fiscale fraude en hij wil de oligarchen zwaarder belasten, maar hij zal zich mogelijk gedwongen zien de pensioenen te verlagen, de pensioenleeftijd en de btw op de eilanden te verhogen en de steun aan werklozen te verlagen. Daarbij zal de aanhoudende vluchtelingenstroom vanuit Turkije naar de Griekse eilanden waarschijnlijk een zwaar stempel drukken op de Griekse economie en samenleving.

SCHULDVERLICHTING

De komende maanden worden mogelijk cruciaal. Eind dit jaar moet er opnieuw onderhandeld worden met de Eurogroep. Als Tsipras er dan niet in slaagt om schuldverlichting te krijgen, vallen nieuwe parlamentsverkiezingen niet uit te sluiten. Dat brengt het risico met zich mee dat de opkomst nog lager uit zal vallen en de extreemrechtse Gouden Dageraad meer stemmen zal krijgen. De trojka en Tsipras hebben opnieuw tijd gekocht, maar het Griekse drama is nog lang niet ten einde.